

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տ և տ և ս և կ և ն և շ Բ և ս և կ և ն

ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ԺԲ. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 15.

1854

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ազգե և բարոյական մարդ :

Աշխարհիս երեսը մարդկութեան սովորական գործն է սխալիլը : Եւս բա նիս ամէն մարդ կը վկայէ, այնպէս որ չկայ մէկ մարդ մը՝ որչափ և առաքինի ըլլայ, որուն վրայ մարդիկ շատ գովեստներուն հետ մէկ տեղ պակսու թիւն մըն ալ չդնեն : Եւս կը նշանակէ Եստուծոյ ըսելն ալ՝ ամաստնոյն բերնով եթէ “ Եւրդարն հազիւ կեցցէ ”, Եւ այս սխալմունքը այնչափ ընդհանուր և հասարակաց է, որ ոչ միայն ամէն մարդու վրայ կ'երևայ, այլ և գրեթէ ամէն խորհրդոց և գործոց մէջ կը խառնուի . ինչուան նաև բարոյական սկզբանց մէջ կը մտնէ . այնպէս որ՝ եթէ մարդուս մնայ, նաև աստուածադիր և բնական

օրէնքը մարդս իր բնական սխալ դատմունքներով կ'ուզէ զարդարել . և բնական ճշմարտութիւններն ալ սխալ սկզբունքներով կ'եղծանէ . մինչ զի շատ անգամ ուղիղ սրտով ճշմարտութիւնը փնտռելու ատեն՝ ծուռ սկզբան մը վրայ հաստատուած, չկրնար հասնիլ իր ուզած վախճանին :

Ուստի պէտք է որ մարդ այսպէս իր սխալական ըլլալը ճանչնայ, ու որ բանին մէջէն որ կ'ուզէ օգուտ մը քաղել՝ պէտք է որ աշխատի նախ այն բանին մէջ ունեցած սխալմունքները գտնել, և այնպէս սխալմունքները ճանչնալով՝ պէտք է ջանայ բնութեան բերմանը դէմ ճշմարտութեան հետեւելու :

Ի՞նչ է այս սխալմանց գլխաւորները մէկն ալ այս չէ՝ որ գտուին այն պիտիք՝ որ իրենց մօտացը նպատակ դրած ազգերնուս օգուտը՝ ջանան ազգին մէկ մասին փնասել, որպէս զի մէկալ մասին օգտեն և զարգացնեն։ ազգին պակսու թիւնը քաղցրութեամբ յիշելը՝ ատելութեամբ անարգելուն հետ հաւասար սեպեն։ որ անոր համար ատելութեամբ խօսիլն ու զրելը և ուրիշներուն սրտին մէջ ատելութիւն սերմանելը իրենց կարծիքը պաշտպանելու համար՝ օրինաւոր կը համարին, և ազգասիրի մը մօտաց յարմար գործ։ Ո՛րչափ օտար է այս ճշմարտութենէն։ բայց մարդկային տըկար միտքը քանի որ չէ կըթուած՝ իր բնական բերմանը հետեւելով՝ դիւրաւ կը սխալի։ Եւ թէ որչափ մեծ սխալ մունք է այս, օրինակէն կը յայտնուի։ վասն զի այսպիսի անձինք կը նմանին այն պարտիզպանին, որ ազնիւ իրեն սիրելի ծառ մը ունենայ, որուն մէկ քանի ճիւղերուն չհաւնի, զորոնք կտրել նետել չկրնալով՝ ուզէ դարմանել, պարարտութիւն տալ ծառին մէկ մասին, ու մէկալ մասին փնասել, և այսպէսով ուզէ զծառը գեղեցկացնել, պտղաբեր ընել։ Յայտնի է որ մէկ մասին փնասելու ատեն բոլոր ծառը կ'անպիտանացնէ։ Եւսպիսի սխալման պատճառը՝ յայտնի է որ՝ մարդկային ճանաչման պակսութիւնն է։ Ինչպէս որ ուրիշ ամէն սխալ մունքնիս ալ ասկից առաջ կու գան։ Եւրդ մարդուս բնութիւնն այսպէս ամէն բանի մէջ սխալական ըլլալով՝ մէկ գործոյ մը ձեռք զարնելէն առաջ պէտք է որ աղէկ մը քննենք ճանճանք գործոյն ինչ ըլլալը և մեր ինչ ընելիքը։ Եւսպէս ալ ազգասէր անձ մը երբ կ'ուզէ ազգին օգնելու, նախ պէտք է որ աղէկ քննէ հասկընայ թէ ինչ է ազգը և թէ ինչ է անոր բնութեան օրէնքը՝ որով կենդանութիւնը կրնայ պահել։

Եւրդ ինչպէս որ ըսինք թէ Եւրոպուս սովորական գործն է սխալիլը, յայտնի է որ իր կատարելութեանը հասնելու համար սովորական ջանքն ալ պէտք է որ ըլլայ իր սխալմունքներէն ազատիլը։

Եւ որովհետեւ հարկաւոր անսխալ գիտնալու ճշմարտութիւններուն մէկն ալ է ազգին ինչ ըլլալը ճանճալը, անոր համար պէտք է որ տեղեկանայ ամէն մարդ եթէ ազգը Եւրոպական մարդ է, և այնպէս մօտաց մէջը եղած սխալմունքները ազգին վրայօք շօկէ։ Թէպէտ և այս նիւթիս մէջ գտնուած ճշմարտութիւնը խիստ յայտնի և պարզ է։

Ասն զի ազգն է մարդկան բազմութենէն՝ ձեւացած գերգաստան մը, միաբանած հասցընելու գիւրաբանչիւր մարդիկը՝ որ են ազգին անդամները՝ իրենց կատարելութեանը և վախճանին։ Եւրդ մէկ մարդէն կը տարբերի ասով՝ որ մէկ մարդն առանձին կը ջանայ հասնելու ի կատարելութիւն։ Իսկ ազգը բազմութեամբ մէկտեղ ջանալով՝ աւելի դիւրաւ և աւելի ապահովութեամբ կրնայ հասցընել զմարդ իր վախճանին։ Եւ այս միաբանութիւնն է պատճառ՝ որ իւրաքանչիւր ազգը իրարմէ բաժնուած կը ջանան առանձին իրենք իրենց պայծառութեւ։ Եւ այս ազգին միութեան օգուտները աղէկ հասկըցընելու համար ամենայն փիլիսոփայք կ'անուանեն զազգը Եւրոպական մարդ, որն որ առանձին մարդիկներէ կը բաղկանայ, և բոլորը մէկ տեղ մարդու նմանութիւն իր վրան կ'երեցնեն։ և ինչպէս որ մարդս շատ մասունքներէ կազմուած է, նոյնպէս ալ ազգը․ մարդն ունի հոգի և մարմին։ հոգին առանձին շատ կարողութիւններով զարգարուած է, և մարմինն ալ այլ և այլ անդամներով։ Եւրդն ալ շատ անձինքներէ կազմուած է, ուրուն հոգին է իր հաւատքն ու հոգեւոր իշխանութիւնը շատ կարողութիւններով բաղկացած, և մարմինն է ազգին քաղաքական իշխանութիւնը իր ամէն անդամներով։ Եւ այսպէս ազգը շատ տեսակ մարդիկներէ բաղկացած մարդ մըն է։ արդ եթէ ազգը բարոյական մարդ է, ուրեմն ազգի մը գլխուն հանդիպած դիպուածներն ալ պէտք է որ նման ըլլան մարդու մը հանդիպած դէպքերուն։ և ազգն ալ՝ պէտք է որ մարդու պէս այլ և այլ կենաց վիճակներ

ունենայ . զոր օրինակ մարդը կը հիւ-
ւանդանայ , կը տկարանայ , կը զորանայ ,
զանազան անդամներով իր ամէն պէտքը
կը հոգայ . երբեմն անդամոցը մէկն ու
մէկալը կը սախտին կը վերաւորին , դար-
մանելով կ'առողջանան . մարդը տգէտ
կ'ըլլայ , կը սովրի , կ'իմաստանայ , այլ
և այլ ճարտարութեանց մէջ կը հմտա-
նայ . յաջողութեան , ձախորդութեան
օրեր կ'ունենայ . այսպէս ալ հոգւոյն
կողմանէ՝ կարողութիւնները կը կրը-
թուին , ծուռ շիտակ կարծիքներ կ'ու-
նենայ . և այլ անթիւ պատահարք մար-
դուն գլխէն կ'անցնին քանի որ ողջ է :
Եւ ամէն դէպքերուն մէջ մարդն ինչ
կ'ընէ : Եւ արդուս առաջին շարժողն
անձնասիրութիւնն է . մարդս ինքը զին-
քը կը սիրէ միշտ և յամենայնի . ինչ
թշուառ վիճակի մէջ ալ իյնայ , ոչ եր-
բէք ինքը զինքը հոգալէն ետ կը կենայ .
հրչափ ալ տկար , խեղճ , անարգ ան-
դամ ունենայ , ոչ երբէք կ'ատէ . այլ ա-
մէն իր ճարտարութիւնը կը բանեցնէ
իր անդամները զօրացնելու . և ինքն ի-
րեն չկրցած ատեն՝ ուրիշներէն օգնու-
թիւն կը խնդրէ . ամէն տեսակ ճար-
տար մարդիկը կը գործածէ իր տկարու-
թիւնները զօրացնելու . և այն : Եւ
մարդուս ամենէն հարկաւոր բանն է
ինքը զինքը ճանչնալը , իր անդամոց ինչ
վիճակի մէջ ըլլալը գիտնալը , և մարդ-
կային բնութեան մասնելու օրէնքը սո-
վրիլը , և թէ ինչպէս պէտք է վարուի՝
որ կարենայ ապրելու : Եւ այսպէս ամէն
բան ըստ բնութեան օրինաց իր ժա-
մանակին և իր կարգին ընելով՝ ամէն
անդամները բնականաբար իրենց պատ-
շաճեալ գործքերը կատարելու հետ
կ'ըլլան . և ասոնք բնական մարդուս
գործքերն ըլլալով՝ բնութիւնը ասոնցմէ
չկրնար խոտորիլ . որով կը սնանի կը զար-
գանայ , և այսպէսով մարմինը զօրանա-
լէն ետեւ , նաեւ խելք բանեցնելով իր
բանաւորութիւնն ալ կը զարգացնէ :

Եւ դժբե՛կ ազգ մը կը ճանչնայ ինքը
զինքը առանձին բարոյական մարդ , և
կ'ուզէ կենդանութիւն ունենալ , և պա-
հէլ զնոյն և զարգացնել , նախ պէտք է

հաստատ միտքը դնէ թէ ազգ ըսածնիս
ուրիշ բան չէ , բայց եթէ կատարեալ
մարդ մը՝ որուն անդամներն են նոյն իսկ
մարդիկ , և իր օրէնքներն են նոյն իսկ
մարդոյն նիւթական , բնական և գեր-
բնական օրէնքները : Եւ զայս անաղար-
տելի բնական ճանաչմունքը ազգն իր
անձին վրայ ունենալէն ետքը , եթէ
կ'ուզէ կենդանի ըլլալ , ու կենդանու-
թեան մէջ զարգանալ , ամէն բանէն ա-
ռաջ պէտք է ջանայ ճանչնալու իր առջի
ունեցած սխալ գաղափարները ազգու-
թեան վրայ . և անկէ ետեւ պէտք է աշ-
խատի ճշգիւ ի՛ր գործ դնելու զայն օ-
րէնքները՝ զորոնք կը գործադրէ իբրեւ
առանձին մարդ , որոնցմով կարենայ ըլ-
լալ կատարեալ կրթեալ բարոյական
մարդ :

Եւ դժբե՛կ որ ազգերնուս միտքը բա-
ւական բացուած է , գոնեա շատերուն ,
հասկընալու զայս բնական ճմարտու-
թիւնը , և ազգութեան ոգին ալ արթն-
ցած է ամենուն մօտայր մէջ , հարկաւոր
է այս ազգութեան ճմարտ գաղափա-
րին վրայ խօսիլ ազգին ականջին , և այս
պիսի կարեւոր ճմարտութիւնը եթէ
սակաւուց մօտաց մէջ ամփոփուած է ,
հասարակաց ընել զնոյն՝ ամենուն հաս-
կըցընելով : Եւ այս պատճառաւ կ'ուզենք
պատկերի մը պէս պարզութեամբ ազ-
գերնուս առջին դնել ազգին բարոյա-
կան մարդ ըլլալը , և իր մարդկութեան
կենդանացուցիչ և պահպանիչ ամէն
տեսակ օրէնքները , բնական կարգերը .
որովհետեւ առանց ճանչնալու զասոնք ,
և առանց կենալու հաստատուն այս օ-
րինաց վրայ՝ անհնարին է ազգի մը
կենդանութեան օգ չնել և կեալ :

Եւ դժբե՛կ այս բանիս համար նախ և ա-
ռաջ կարեւոր է ազգին մէջի ազգութեան
վրայ եղած սխալ գաղափարները շտկել ,
որոնք կրնան ամփոփուիլ ութ տեսակ
պակսութեանց վրայ . Եւ . Բացային ան-
ձանց դէմ որ և իցէ պատճառաւ ատե-
լութիւն ունենալ և ցուցնել , Բ . Ինդ-
հանուր զազգն արհամարհել , Գ . Ին-
ձին շահն ու հօնգիտը միայն հոգալ
նաեւ ազգին փնասովը , Դ . Ձեռքէն ե-

կած օգնութիւնն ազգին ընելը իրեն պարտք չտեսել։ Ե . Վնքն ազգին որ անդամն ըլլալը չճանչնալով՝ իրեն պատշաճէն դուրս գործոց ձեռք զարնել։ Զ . Ղգգին ինչ վիճակի մէջ ըլլալը չճանչնալ։ Ե . իր ազգին ընելու բարիքն օտար ազգի ընել։ Ը . () օտար ազգաց հաւասար ճարտարութեան վրայ աւելի մեծ համարմունք ցուցնել։

Եթէ մէկ մարդու մը անդամները այսչափ տեսակ հիւանդութեան ենթակայ ըլլան, այն մարդը կամ հոգեվարքի մէջ կ'ըլլայ, և կամ գոնէ խիստ ծանր հիւանդութիւն բռնուած կը տանջուի . հապա որչափ աւելի փնասակար պէտք է որ ըլլայ բարոյական մարդոյն, այսինքն ազգի մը՝ իր անդամներուն այսչափ տեսակ հիւանդութիւններէ բռնուած ըլլալը։ Այստեղ որ աւելի մեծայարգ և մեծագոր է այսպիսի մեծ ընկերութիւն մը մարդկան քան զմէկ մարդը առանձին, այնչափ ալ աւելի փնասակար է ազգի մը անդամոց այլ և այլ տեսակ պակսութեանց մէջ գտնուիլը։ Ենթադրեալ համար եթէ ազգ մը այսպիսի փնասուած անդամներ ունի՝ այն ազգը ծանր հիւանդութեան մէջ է . ուստի այդպիսի ազգը եթէ կ'ուզէ առողջ, հանգիստ, կանոնաւոր կեանք մը ունենալ, պէտք է որ նախ ճանչնայ իր անդամոց կրած հիւանդութիւնները, և դարմանէ զանոնք և առողջացնէ . և անկէ ետքը իր բնութեան օրէնքն ու կարգը գիտնայ, և իւրաքանչիւր անդամները գործածէ իրենց յարմար սահմանեալ գործքերուն, և այնպէս օր ըստ օրէ կատարելութեանց մէջ զարգանայ։ Երբ որպէս զի օգոյն մէջ խօսած չգրտնուինք, զայս ընթացքը ազգի մը զարգացման կարգաւ ցուցնենք՝ սկսելով յիշել նախ այլ և այլ անդամոց հիւանդութիւնները և անոնց դարմանները . և անկէ ետեւ անոր կանոնաւոր սարքելու կարգը։

Երբ բարոյական մարդոյն, այսինքն ազգին՝ առջի հիւանդութիւնն է ըսինք Ղգգային անձանց դէմ որ և իցէ պատշաճաւ ատելութիւն ունենալ և ցուցը-

նել։ Արդ՝ հետեւ ազգը բարոյական մարդ է, ուրեմն յայտնի է որ ամէն ազգայինք այս բարոյական մարդը կազմող անդամներն են՝ գլխէն սկսած ինչուան ոտքը։ Արդ մը բաղկացնող անդամները ոչ երբէք զիրար կ'ատեն, և ոչ իսկ կրնան ատել, թէ և անդամներուն մէկը հիւանդ ըլլայ, թէ և շատ ցաւեր ունենայ և ուրիշ անդամոցն ալ ցաւելու պատճառ ըլլայ, թէ և մէկ անդամին պատճառաւ բոլոր մարդը նախատուի, վիշտ քաշէ . ուրիշ ինչ ալ որ ըլլայ, ոչ երբէք կրնայ մարդուն մէկ անդամն ատելի ըլլալ ուրիշ անդամներուն . այլ ամենքը մէկ տեղ կը ջնասն հոգալու և դարմանելու զայն խեղճ, հիւանդ անդամը։ Եւ եթէ այնպէս գէշնայ մէկ անդամը՝ որ փոխ սկսի, ու վտանգ ըլլայ բոլոր անդամները փտեցնելու, այն ատենը միայն յանձն կ'առնուն շատ մեծ դժուարութեամբ կտրելու զայն փտած անդամը . բայց ինչպէս ցաւելով, տխրելով, ցաւակից ըլլալով փտած անդամին՝ որ անդարմանելի եղեր է։ Եւ այնպէս ալ զազգը բաղկացնող ազգին անդամները պէտք է որ չկարենային զիրար ատել . պէտք է որ, կ'ըսեմ, այս մարդուն անդամոց բնական սէրը ազգին անդամոց մէջ ալ ըլլար . և ամենեւին պէտք չէր որ այս բանին մէջ ազգը դժուարութիւն մը իմանար։ Անաւանդ որ այս բարոյական մարդը մարդոց բազմութենէն բաղկացած ըլլալով, և ամենքը մէկ տեղ քան զմէկ մարդը առաւել պատուաւոր, և շատ աւելի մտածող և անթիւ կատարելութիւն մէկտեղ իր վրայ բովանդակող, և շատ աւելի սիրելի և պատկառելի քան զմէկ մարդը, պէտք էր որ այս ազգին անդամոց մէջ եղած բնական սէրը աւելի կատարեալ և աւելի հաստատուն ըլլար քան զմէկ մարդուն անդամներուն իրարու վրայ ունեցած սէրը։ Արեւմտեան ինչպէս արդեօք այս բնական մարդուն անդամներուն ունեցած կատարելութիւններ հակաազգին անդամներուն մէջ կ'երևայ այս անկատարութիւնը։ Եւ ամենափնասակար անտեղութեանս պատճառն

այն է՝ որ զագգը բաղկացնող անդամները առանձին մտացի խորհող էակներ են . և այս պատճառաւ՝ որչափ որ աւելի սիրով կ'ըլլան իրարու հետ երբ շիտակ մտածել գիտնան , այնչափ ալ աւելի պակասաւոր կ'ըլլան , ինչուան զիրար ալ կ'ատեն՝ երբ չգիտնան թէ իրենք մէկ մեծ միութեան մը անդամներ են , և իրարու հետ կապուած , և թէ զիրար ատելով իրենք իրենց ալ կը փնասեն : Եւ այսպէս այն բանն որ առանձին մարդուս վրայ բնական է , ազգին վրայ բարոյական պէտք է որ ըլլայ . այսինքն ազգին անդամներն ամէն մէկը ճանչնայ ինքն իր ազգին մէկ մասն ըլլալը , և իր անձին անդամներէն օրինակ առնելով՝ ջանայ այսպիսի բնական , նիւթական օրինաց դէմ չսխալելու՝ աւտելով իր ազգայնոցմէ զմէկն ու մէկալը , հասկընալով որ ատելութիւնը ազգին բնութեանը դէմ խիստ մեծ սխալմունք է և շատ մեծ ապերախտութիւն ընդդէմ ազգին՝ որուն ինքն ալ մէկ անդամ մըն է : Եւ խիստ ալ մեծ անտեղի գործք է այս . իբրեւ թէ մէկ մարդ մը իր ձեռքով իր աչքն հանել ուզէ , իր ոտքով իր գլուխը ճգմելու ջանայ , կամ կողերուն ոսկրները իր ձեռքով կոտորտելու աշխատի :

Բայց ասոր մէջ մէկ մեծ դժուարութիւն մը կայ՝ որուն պէտք է ջանալ յաղթելու , որով կամաց կամաց այս փնասակար հիւանդութիւնը վերցուի ազգին անդամներուն մէջէն . և դժուարութիւնն այս է : Եւ ատեն իրենց սըրտերնուն մէջ ունեցած ատելութեան պատճառ կը բերեն ուրիշին ատելութիւնը : Եւս պատճառին առջեւ առնելու համար պէտք է միտք բերել , որ ազգը բարոյական մարդ ըլլալուն համար՝ իր անդամներուն հիւանդութիւններն ալ բարոյական են . և այս իսկ ատելութիւնն է հիւանդութեանց մէկ փնասակար տեսակը . ուստի ազգին առողջ անդամները պէտք է որ ջանան այս ծանր հիւանդութենէն որչափ որ հնար է շատ անդամները ազատելու : Եւ որ համար ոչ ոք իրաւունք ունի ըսելու՝

Թէ Եւս մարդը զիս և իմ նմաններս կ'ատեն , ուրեմն ես ալ զիրենք կ'ատեմ : Եւ ասոր ներհակ ամենքը պէտք է ջանան սովորելու՝ եթէ ատելութեան ախտը ազգի մը մէջ ժանտախտի տեսակ հիւանդութիւն մըն է խիստ փնասակար և խիստ ալ պըշտրկող :

Եւս ախտիս փնասակարութիւնը լաւ միտք առնելու համար հարկաւոր է ազգային պատմութիւնը ծայրէ 'ի ծայր գիտելով կարգաւ . որով մարդ իմանայ՝ թէ զազգայինքն ատելէն ոչ երբէք մէկ պզտի օգուտ մը եղած է , որչափ և իրաւացի երեւցած պատճառով եղած գտնուի ատելութիւնը . այլ միշտ ինքը զլուխ կեցած և ուրիշ ախտեր իրեն հետ միացուցած՝ զազգը երկար ժամանակ թշուառութեան մէջ պահեր է , և շատ անգամ ալ մեծամեծ կործանմունքներ և թագաւորութեանց ջնջմունք պատճառեր է : Եւ երցուր ազգին անդամներէն ատելութեան ախտը՝ և տեսնես անդէն ազգին երանական վիճակը :

Բայց կը զարմանան՝ թէ այսչափ ատեն է որ ազգը սկսեր է մեծ ջանքով բարեկրթութիւն ձեռք ձգելու , զազգը պայծառացնելու , ոչ դրամաց կը խնայեն , և ոչ մէկ աշխատանաց , բայց ազգին ջանիցը համեմատ յառաջագիւտութիւն չեն տեսներ . ինչ է ասոր պատճառը :

Եւսն զի այս ախտին ինչպէս որ պէտք է դարման մը չըլլուիր , և մինչև որ այդ դարմանը չըլլայ՝ ուրիշ ամէն աշխատանք և ամէն հնարք անօգուտ են : Եւ որք որ ճշմարիտ ազգասէր են՝ պէտք է որ ուրիշ ամէն մտածութիւն մէկդի թողուն , ու զայս ատելութեան դժուարաբոյժ ախտը փարատելու ջանան . այն ատենը հարկւր տարուան մէջ ընել չկրցածնին՝ մէկ տարուան մէջ կրնան 'ի գործ դնել :

Եւ որչափ որ փնասակար և դժուարաբոյժ է այս ախտը , այնչափ ալ դիւրին է զնոյնը փարատելու աշխատանքը . վասն զի ոչ շատ տեսակ հմուտութիւններ սովորիլ պէտք է , ոչ նիւթական աշխա-

տանք ունի, ոչ ստակի ծախքի կը կա-
րօտի, և ոչ ալ հնարագէտ ճարտար
մարդիկներու հարկաւորութիւն ունի .
այլ միայն կը պահանջէ ճանաչմունք
այս ախտին անհնարին փնասակարու-
թեանը, և ջանք՝ ախտէն հեռու կենա-
լու: Իսկայն թէ ինչպէս դժուարաբոյժ
կ'ըլլայ այսպիսի ախտ մը, զորն որ
միայն ճանչնալով և իրմէն հեռու կե-
նալով կրնայ կորսուիլ ու ջնջուիլ,
դժուարաբոյժ ըլլալուն պատճառն է
այս ատելութեան ախտին ծածուկ բա-
նիլը: Իսկ ախտը սրտերուն խորը ծած-
կուած աներեւոյթ բունեալ է, և իր ա-
մէն փնասակարութիւնները կ'ազդէ, կը

ներգործէ ազգին անդամներուն վրայ՝
ամենեւին առանց երեւնալու և ճանչ-
ցուելու. այնպէս որ շատ մարդիկ կար-
ծեն թէ իրենք ազատ են այս ախտէն
և առանց անդրադառնալու չարաչար կը
տանջուին ախտին ձեռքէն. և այնպէս
ազգը կը հիւծի, կը մաշի, կը տագնա-
պի, և պատճառը չկրնար իմանալ: Իս-
կայն ազգը մէկտեղ կ'աշխատին կը յոգ-
նին, և ամէն ջանքերնին պարապի կ'եր-
թայ: Իմենեւին նման մէկ հիւանդի
մը, որուն հիւանդութիւնը չճանչնալով
բժիշկները, ընդունայն դեղերով կը
տանջեն զհիւանդը:

(ՊԻՏԻ ՀԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻ)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հին Պարտեզներու վրայ:

Յորմէ հետէ զիտաց մարդ նրաճել զանդ ընդ արօր՝
Բզգեղեցիկս ի վայրաց բեր ի պաճոյճ նորանոր .
Եւ հուպ աչացն եւ խնամոց ընդ օրինովք իւր էարկ
Որ ինչ յաւէտ սիրելիք ընծայեցան տունկը եւ ծառք:
Անփառասէրն Աղկինեայ դեռ անպաճոյճ ջան եւ կրօն
Մըրդաստանաց գայր ի գարդ: Անդուստ գոռոզ Բարիլոն
Վըսեմադոյն արուեստիւ ըզգրախոս յայեր բարձրացոյց .
Իսկ երբ Հռոմայ ընդ աշխարհ արձակեցաւ երկաթ լուծ,
Յաղթողը ի դրախտս հոյակապ յաղթանակօք գեղապար
Գնացին ըզլանթ խաղաղել եւ կամ փառաց տալ դադար .
Իմաստութիւն գառաջինն ի բուրաստանսն օթէր
Եւ բաղցրախառն ի տարազ զմարդիկ յուսումն կըթէր .
Եւ Եղիսեանքն զոր դիւ պարգեւէին իմաստնոց
Ոչ արքունիք ինչ էին, այլ անտառակք եւ ծաղկոց .
Մարգագետինք դալարի, քաղցր հաճոյից բնատեղիք,
Ուր ի հանգիստ ընդ երկար վայելէին հեշտալիք:

ՏԸԼԻԼ ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ*, ԵՐԳ Ա. 31-46:

Պարտիզի անունը միայն կը զուար-
թացնէ զմարդ և իրեն կը յափշտակէ,
զորն որ նախնիք ալ մեծ փութով և
ախորժով կը խնամէին: Յայտնի են ա-
մենուն բոլոր Իսիոյ պալատները, որ ի-
րենց չորս կողմը և կամ տանեաց վրան
հովանաւոր ծառերով, անուշահոտ և
գեղեցիկ ծաղկըներով, ցայտող ջրերով,
դալարիներով, արհեստաշէն այրերով,

սարփինաներով, վերջապէս բնութեան
ամենայն գեղեցկութեամբը զարդա-
րուած զուարճալի տեղուանք ունէին:
Եւ Իստուած ալ զնախաճնողս զուար-
ճալի պարտիզի մը մէջ դնելով՝ կարծես
թէ յորդոր կու տայ մարդկան այս ան-
մեղ և քաղցր զբօսանաց ետեւէ ըլլալ .
բնութիւնն ալ մէկ գիէն 'ի նոյն կը ստի-
պէ զմեզ. վասն զի ինչ բան կրնայ մէկ